ilmiy-amaliy jurnal · ISSN 3093-8694

Abdurahimov Bobirjon Abdunabi o‘g‘li,
Jamoat sog‘lig‘ini saqlash maktabi dotsenti

Abdusalomova Yasmina Anvar qizi,
Alfraganus universiteti davolash ishi va pediatriya fakulteti 4-bosqich talabasi

VAKSINATSIYA VA AHOLINING VAKSINATSIYAGA NISBATAN MUNOSABATI: JAMOAT SALOMATLIGINING DOLZARB MUAMMOSI

Annotatsiya. Mazkur maqolada vaksinatsiyaning jamoat salomatligini muhofaza qilishdagi o‘rni, aholining vaksinalarga munosabatiga ta’sir etuvchi asosiy omillar hamda vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanish (*vaccine hesitancy*) muammosi tahlil qilinadi. Vaksinatsiya yuqumli kasalliklarning oldini olish, ularning aholi orasida tarqalishini cheklash va zaif guruhlarni himoya qilishga xizmat qiluvchi muhim profilaktik chora sifatida yoritiladi. Vaksinalarning mavjudligi o‘z-o‘zidan yuqori emlash qamrovini ta’minlamasligi, bunda aholining vaksinalar xavfsizligi va samaradorligiga ishonchi, tibbiyot xodimlariga munosabati, ijtimoiy-madaniy omillar, axborot muhiti hamda tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari muhim ahamiyat kasb etishi asoslanadi. Shuningdek, vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanishning ishonch, zaruratni anglash va qulaylik bilan bog‘liq omillari, tibbiyot xodimlarining kommunikativ roli hamda raqamli axborot muhitining ta’siri ko‘rib chiqiladi. Aholi bilan muloqotda ilmiy dalillarga asoslangan, tushunarli, ochiq va empatik kommunikatsiyani yo‘lga qo‘yish zarurligi ta’kidlanadi. Vaksinatsiya siyosatini takomillashtirishda aholining munosabatini muntazam o‘rganish, emlashga to‘sqinlik qiluvchi omillarni aniqlash va samarali kommunikatsiya strategiyalarini qo‘llash muhimligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: vaksinatsiya, immunizatsiya, jamoat salomatligi, vaksinalarga ishonch, vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanish, vaksina xavfsizligi, emlash qamrovi, dezinformatsiya, sog‘liqni saqlash kommunikatsiyasi, profilaktika, tibbiyot xodimlari.

ВАКЦИНАЦИЯ И ОТНОШЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ К ВАКЦИНАЦИИ: АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ОБЩЕСТВЕННОГО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются роль вакцинации в охране общественного здоровья, основные факторы, влияющие на отношение населения к вакцинации, и проблема нерешительности в отношении прививок (*vaccine hesitancy*). Вакцинация представлена как важная профилактическая мера, направленная на предупреждение инфекционных заболеваний, ограничение их распространения и защиту уязвимых групп населения. Подчеркивается, что доступность вакцин сама по себе не гарантирует высокого охвата иммунизацией. Существенное влияние на решение о вакцинации оказывают доверие к безопасности и эффективности вакцин, отношение к медицинским работникам, социально-культурные факторы, информационная среда и доступность медицинских услуг. Рассматриваются факторы, связанные с доверием к вакцинам, осознанием необходимости вакцинации и удобством получения прививок, а также коммуникативная роль медицинских работников и влияние цифровой информационной среды. Обосновывается необходимость открытой, по-

нятной, эмпатичной и научно обоснованной коммуникации с населением. Подчеркивается важность систематического изучения отношения населения к вакцинации, выявления препятствий для иммунизации и применения эффективных коммуникационных стратегий.

Ключевые слова: вакцинация, иммунизация, общественное здравоохранение, доверие к вакцинам, нерешительность в отношении вакцинации, безопасность вакцин, охват вакцинацией, дезинформация, коммуникация в здравоохранении, профилактика, медицинские работники.

VACCINATION AND PUBLIC ATTITUDES TOWARD VACCINATION: A TOPICAL PUBLIC HEALTH ISSUE

Abstract. This article examines the role of vaccination in protecting public health, the main factors influencing public attitudes toward vaccination, and the problem of vaccine hesitancy. Vaccination is presented as an essential preventive measure for preventing infectious diseases, limiting their transmission, and protecting vulnerable populations. The article emphasizes that vaccine availability alone does not guarantee high immunization coverage. Decisions regarding vaccination are influenced by public confidence in vaccine safety and effectiveness, trust in healthcare professionals, sociocultural factors, the information environment, and access to healthcare services. Particular attention is given to factors associated with vaccine confidence, perceived necessity, and convenience, as well as the communicative role of healthcare professionals and the influence of the digital information environment. The importance of transparent, accessible, empathetic, and evidence-based communication with the public is highlighted. The article also emphasizes the need to systematically assess public attitudes toward vaccination, identify barriers to immunization, and implement effective communication strategies to improve vaccination uptake.

Keywords: vaccination, immunization, public health, vaccine confidence, vaccine hesitancy, vaccine safety, immunization coverage, misinformation, health communication, prevention, healthcare professionals.

KIRISH

Vaksinatsiya zamonaviy tibbiyot va jamoat salomatligining eng samarali profilaktik yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Immunizatsiya dasturlari ko‘plab yuqumli kasalliklarning tarqalishi, og‘ir kechishi va ular bilan bog‘liq o‘lim holatlarini kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Vaksina texnologiyalarining XX va XXI asrlardagi jadal rivojlanishi yuqumli kasalliklarning oldini olish imkoniyatlarini kengaytirib, aholi salomatligini muhofaza qilish tizimining takomillashishiga katta hissa qo‘shdi [1].

Shu bilan birga, vaksinalarning mavjudligi va ilmiy jihatdan isbotlangan samaradorligi aholining emlash jarayonida faol ishtirok etishini har doim ham kafolatlamaydi. Shaxsning vaksinatsiyaga oid qarori nafaqat tibbiy bilimlarga, balki xavfni idrok etish darajasi, vaksinalarning xavfsizligiga bo‘lgan ishonch, sog‘liqni saqlash tizimiga munosabat, oila va jamiyat ta’siri, shuningdek, ommaviy axborot vositalari hamda ijtimoiy tarmoqlardan olinadigan ma’lumotlarga ham bog‘liq. Shu sababli aholining vaksinatsiyaga munosabatini shakllantiruvchi omillarni o‘rganish

emlash qamrovini oshirish va profilaktik tadbirlar samaradorligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi.

1980-yillarning oxirida o‘tkazilgan tadqiqotlarda ham aholining vaksinalar haqidagi bilimlari va ularga munosabati immunizatsiya jarayoniga ta’sir ko‘rsatishi aniqlangan. Xususan, ota-onalarning difteriya, qoqshol va ko‘kyo‘talga qarshi DTP vaksinasi haqidagi bilimlari bolalarning o‘z vaqtida emlanishi bilan bog‘liqligi qayd etilgan [2]. Boshqa tadqiqotlarda esa tibbiyot xodimlarining vaksinatsiyani tavsiya qilishi aholining emlashga qaror qilish ehtimolini oshiruvchi muhim omillardan biri sifatida ko‘rsatilgan [3]. Bu natijalar tibbiy maslahat va ishonchli muloqotning immunizatsiya jarayonidagi ahamiyatini namoyon etadi.

Bugungi kunda raqamli axborot muhitining kengayishi vaksinatsiyaga bo‘lgan munosabatga yangi ta’sir omillarini olib kirmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ilmiy asoslangan ma’lumotlarni tezkor tarqatish imkonini berishi bilan birga, noto‘g‘ri axborot va dezinformatsiyaning ham keng yoyilishiga sharoit yaratmoqda. Natijada ayrim hollarda vaksinalarning xavfsizligi va samaradorligiga nisbatan asossiz shubhalar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois vaksinatsiyaga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash, aholining axborot savodxonligini oshirish va tibbiyot xodimlari bilan samarali muloqotni yo‘lga qo‘yish zamonaviy jamoat salomatligining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi vaksinatsiyaga nisbatan aholining munosabatini shakllantiruvchi asosiy omillarni tahlil qilish, emlashga ikkilanish sabablarini yoritish hamda jamoat salomatligi tizimida vaksinatsiyaga bo‘lgan ishonchni mustahkamlashga qaratilgan yondashuvlarni asoslashdan iborat.

MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Vaksinatsiyaga nisbatan aholining munosabatini o‘rganishga bag‘ishlangan ilmiy tadqiqotlar ushbu hodisa faqat tibbiy bilimlar darajasi bilan izohlanmasligini ko‘rsatadi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining (JSST) Strategik maslahat ekspertlar guruhi (SAGE) tomonidan ishlab chiqilgan *vaccine hesitancy* tushunchasi vaksinatsiya xizmatlari mavjud bo‘lgan sharoitda emlashni kechiktirish yoki undan voz kechishni anglatadi [5]. Larson va hammualliflar tomonidan o‘tkazilgan tizimli sharhda ham vaksinatsiyaga oid qarorlar turli mamlakatlar va ijtimoiy guruhlarda o‘ziga xos omillar ta’sirida shakllanishi qayd etilgan [6]. Bu esa emlash qamrovining pastligi sabablarini tahlil qilishda mahalliy ijtimoiy, madaniy va institutsional sharoitlarni hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Ilmiy adabiyotlarda vaksinalarga bo‘lgan ishonch vaksinatsiyaga munosabatni belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e’tirof etiladi. Larson va hammualliflar ushbu ishonchni psixologik, ijtimoiy, madaniy hamda institutsional omillar bilan bog‘laydi [7]. 67 mamlakatni qamrab olgan xalqaro so‘rov natijalari vaksinalarning xavfsizligi, samaradorligi va ahamiyatiga bo‘lgan ishonch mamlakatlar hamda hududlar kesimida sezilarli farq qilishini ko‘rsatgan [9]. Shuningdek, 2020-yilda 149

mamlakatdan 284 mingdan ortiq respondent ishtirokida o‘tkazilgan tadqiqot vaksinalarga bo‘lgan ishonch vaqt va geografik hududlar bo‘yicha o‘zgarib borishini aniqlagan [10]. Ushbu natijalar vaksinatsiyani targ‘ib qilish strategiyalarini ishlab chiqishda aholining turli guruhlari ehtiyojlari, xavotirlari va axborot olish manbalarini hisobga olish muhimligini asoslaydi.

Vaksinatsiyaga munosabatni shakllantirishda aholining bilimlari, tibbiyot xodimlarining tavsiyalari va tibbiy xizmatlarning tashkil etilishi ham o‘zaro bog‘liq ahamiyatga ega. Dastlabki tadqiqotlarda ota-onalarning difteriya, qoqshol va ko‘kyo‘talga qarshi DTP vaksinasi haqidagi bilimlari hamda qarashlari bolalarning o‘z vaqtida emlanishi bilan bog‘liqligi aniqlangan [2]. Shuningdek, tibbiyot xodimining vaksinatsiyani tavsiya qilishi emlashga qaror qilish ehtimolini oshiruvchi omillardan biri sifatida qayd etilgan [3]. Rivojlanayotgan mamlakatlarda immunizatsiya strategiyalariga bag‘ishlangan tadqiqotlarda esa aholining bilimlari bilan bir qatorda tibbiy xizmatlarning tashkiliy jihatlari va ulardan foydalanish imkoniyatlari ham muhimligi ta’kidlangan [8]. Mazkur dalillar vaksinatsiyaga munosabatni ishonch, emlash zaruratini anglash va tibbiy xizmatlardan foydalanish qulayligi kabi o‘zaro bog‘liq omillar asosida kompleks o‘rganish lozimligini ko‘rsatadi.

So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda tibbiyot xodimlarining o‘zida ham vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanish holatlari uchrashi mumkinligiga alohida e’tibor qaratilmoqda. 2024-yilda o‘tkazilgan tadqiqotda sog‘liqni saqlash xodimlari va yuqori kurs tibbiyot talabalari orasida vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanish holatlari qayd etilgan [11]. Shu yildagi sifat tadqiqotlari tizimli sharhida esa vaksinalarning xavfsizligi va samaradorligiga oid xavotirlar, bilimlarning yetishmasligi, vaqt bilan bog‘liq muammolar hamda tashkiliy to‘siqlar tibbiyot xodimlarining emlashga munosabatiga ta’sir qiluvchi omillar sifatida ko‘rsatilgan [12]. Bu natijalar tibbiyot xodimlarining nafaqat kasbiy bilimlarini, balki kommunikativ ko‘nikmalarini ham rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Chunki ular aholiga ishonchli ma’lumot yetkazish va emlash bo‘yicha qaror qabul qilish jarayonida muhim rol o‘ynaydi.

Psixologik va xulq-atvor yondashuvlariga asoslangan tadqiqotlar vaksinatsiya qamrovini oshirish uchun faqat axborot berish bilan cheklanib qolish yetarli emasligini ko‘rsatadi. Brewer va hammualliflar vaksinatsiya darajasini oshirishda psixologik yondashuvlarni amaliy sog‘liqni saqlash strategiyalariga integratsiya qilish zarurligini asoslagan [14]. Bolalar immunizatsiyasiga bag‘ishlangan tadqiqotlarda ota-onalarning vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanishi emlash muddatlarining kechikishi bilan bog‘liqligi qayd etilgan [15]. Vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanishga bag‘ishlangan umumlashtiruvchi sharhlarda esa ushbu hodisaning ko‘p omilli xususiyati va muayyan sharoitlarga bog‘liqligi ta’kidlangan [16]. Tibbiyot muassasalari xodimlarining vaksinalarga munosabatini o‘rgangan tadqiqotlar ham turli kasbiy guruhlarning o‘ziga xos ehtiyojlari va xavotirlarini hisobga olish lozimligini ko‘rsatadi [17].

COVID-19 pandemiyasidan keyingi ilmiy adabiyotlarda vaksinalarga bo‘lgan ishonchning ijtimoiy muhit, jamoatchilik fikri va sog‘liqni saqlash tizimiga bo‘lgan ishonch bilan aloqasi yanada kengroq o‘rganila boshlandi. 2024-yilda e’lon qilingan tadqiqotlarda tibbiyot xodimlarining vaksinalarga munosabati, jamoatchilik qarashlari hamda tibbiyot xodimlariga bo‘lgan ishonchning emlash to‘g‘risidagi qarorlarga ta’siri turli aholi guruhlari misolida tahlil qilingan [19–23]. Bundan tashqari, tibbiyot xodimlarining vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanishi tibbiy maslahat va emlashni tavsiya etish jarayonlariga qanday ta’sir ko‘rsatishi ham tadqiq etilgan [24]. O‘zbekiston bo‘yicha JSSTning 2024-yilgi mamlakat profili esa milliy immunizatsiya ko‘rsatkichlarini muntazam kuzatib borish va ularni tahlil qilish zarurligini belgilashda muhim manba hisoblanadi [13].

Umuman olganda, tahlil qilingan ilmiy adabiyotlar vaksinatsiyaga nisbatan munosabatni uchta o‘zaro bog‘liq darajada: individual qarorlar, tibbiyot xodimlarining ta’siri hamda institutsional va axborot muhiti doirasida o‘rganish maqsadga muvofiqligini ko‘rsatadi. Tadqiqotlarning umumiy xulosasi shundan iboratki, vaksinalarning mavjudligi va biologik samaradorligi yuqori emlash qamrovini ta’minlash uchun yetarli emas. Bunda aholining ishonchi, xavfni idrok etishi, emlash zaruratini anglashi, tibbiy xizmatlardan foydalanish qulayligi, tibbiyot xodimlarining tavsiyalari va axborotning ishonchliligi ham muhim o‘rin tutadi.

Shu bilan birga, turli tadqiqotlar natijalari vaksinatsiyaga to‘sqinlik qiluvchi omillar hududlar va aholi guruhlariga qarab farqlanishini ko‘rsatadi. Ayrim sharoitlarda vaksinalarning xavfsizligi bilan bog‘liq xavotirlar ustun bo‘lsa, boshqa holatlarda tibbiy xizmatlardan foydalanishdagi qiyinchiliklar yoki noto‘g‘ri axborot asosiy to‘siqqa aylanishi mumkin. Shu sababli vaksinatsiya siyosatini takomillashtirishda aholining munosabatini muntazam o‘rganish, mavjud to‘siqlarni aniqlash va mahalliy sharoitga mos, ilmiy dalillarga asoslangan kommunikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqola narrativ adabiyotlar sharhi asosida tayyorlandi. Tadqiqot doirasida 24 ta ilmiy manba, jumladan, tizimli sharhlar, global so‘rovlar, epidemiologik tadqiqotlar hamda tibbiyot xodimlarining vaksinatsiyaga munosabatini o‘rgangan zamonaviy ilmiy ishlar tahlil qilindi.

Adabiyotlar mazmuniy tahlil va sintez usullari yordamida quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha guruhlandi: vaksinalarga ishonch va ularning xavfsizligi, kasallik xavfini idrok etish, vaksinatsiya xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari, ijtimoiy tarmoqlar va dezinformatsiya ta’siri, tibbiyot xodimlarining kommunikativ roli hamda vaksinatsiyaga ikkilanishni kamaytirish strategiyalari.

Tanlangan manbalarning natijalari qiyosiy yondashuv asosida o‘rganilib, ularning umumiy jihatlari, farqlari va amaliy ahamiyati aniqlashtirildi. Tadqiqot vaksinatsiyaga munosabatni shakllantiruvchi individual, ijtimoiy va institutsional omillarni kompleks tahlil qilishga yo‘naltirildi.

Tadqiqotda birlamchi empirik ma’lumotlar to‘planmagan. Shu bois natijalar tanlangan ilmiy manbalarning tahlili va mazmuniy sintezi asosida shakllantirilgan nazariy xulosalar sifatida talqin qilinadi.

NATIJALAR

1. Vaksinatsiyaning jamoat salomatligidagi ahamiyati

Vaksinatsiya organizmda yuqumli kasalliklarga qarshi immunologik himoyani shakllantirish orqali kasallanish va o‘lim xavfini kamaytirishga xizmat qiladi. Uning ahamiyati individual himoya bilan cheklanmay, infeksiyalarning tarqalishini cheklash va zaif guruhlarni bilvosita himoya qilishni ham qamrab oladi. Shu jihatdan immunizatsiya jamoaviy immunitetni shakllantirishning muhim vositalaridan biridir [18].

Tarixiy tajriba vaksinalar poliomiyelit, qizamiq, qizilcha, difteriya va ko‘kyo‘tal kabi kasalliklar ustidan epidemiologik nazoratni kuchaytirishda muhim rol o‘ynaganini ko‘rsatadi [1, 4]. Biroq emlash qamrovining pasayishi ayrim infeksiyalarning qayta tarqalish xavfini oshiradi. Shuning uchun vaksinalarning mavjudligi bilan bir qatorda, aholining ularga bo‘lgan ishonchini mustahkamlash ham muhimdir.

2. Aholining vaksinatsiyaga munosabati

Aholining vaksinatsiyaga munosabati emlashni qabul qilish, ayrim vaksinalarga nisbatan ikkilanish yoki emlashni kechiktirish, shuningdek, vaksinatsiyani rad etish kabi holatlarda namoyon bo‘ladi. Biroq emlashdan bosh tortgan barcha shaxslarni antivaksser deb baholash to‘g‘ri emas, chunki qarorlar turli sabablar bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

SAGE Working Group ta’rifiga ko‘ra, vaksinatsiyaga ikkilanish (vaccine hesitancy) — emlash xizmati mavjud bo‘lishiga qaramay, vaksinatsiyani kechiktirish yoki rad etish holatidir [5]. Bu hodisa, asosan, vaksinalarga ishonch, emlash zaruratini his qilish va tibbiy xizmatlardan foydalanish qulayligi bilan bog‘liq.

Masalan, ayrim shaxslar vaksina xavfsizligiga shubha qilsa, boshqalari xizmatdan foydalanishdagi qiyinchiliklar yoki vaqt yetishmasligi sababli emlanishni kechiktirishi mumkin. Demak, past emlash qamrovini faqat aholining tibbiy savodxonligi bilan izohlash yetarli emas.

3. Vaksinatsiyaga ikkilanishning asosiy determinantlari

Ilmiy adabiyotlarda vaksinatsiyaga ikkilanish ko‘p omilli hodisa sifatida baholanadi. Uning sabablari mamlakatlar, ijtimoiy guruhlar va mahalliy sharoitlarga qarab farqlanadi [6].

Vaksinalarga ishonch. Vaksinaning xavfsizligi va samaradorligi, shuningdek, tibbiyot xodimlari hamda sog‘liqni saqlash tizimiga bo‘lgan ishonch emlanish qaroriga ta’sir qiladi. Ishonchsizlik va xavfsizlikka oid shubhalar vaksinatsiyadan voz kechish ehtimolini oshirishi mumkin [7].

Kasallik xavfini past baholash. Yuqumli kasalliklar kam uchraydigan hududlarda aholi ularning xavfini yetarlicha his qilmasligi mumkin. Natijada vaksinatsiyaga bo‘lgan ehtiyoj past baholanadi.

Tibbiy xizmatlardan foydalanish qulayligi. Tibbiyot muassasasining uzoqligi, navbatlar, vaqt yetishmasligi va emlash tartibi haqidagi ma’lumotlarning cheklanganligi vaksinatsiyani kechiktirishga olib kelishi mumkin. Shu bois emlash qamrovini oshirishda aholining bilimlarini yaxshilash bilan birga tibbiy xizmatlarni tashkil etish ham muhimdir [8].

4. Vaksinalar xavfsizligi va samaradorligiga ishonch

Vaksinalarning xavfsizligi va samaradorligi aholining vaksinatsiyaga munosabatini belgilovchi muhim omillardandir. Har qanday tibbiy aralashuv kabi, vaksinatsiyadan keyin ham ayrim nojo‘ya reaksiyalar kuzatilishi mumkin. Shu sababli ularning ehtimoli, xususiyatlari va qachon tibbiy yordamga murojaat qilish kerakligi haqida aholiga tushunarli ma’lumot berish zarur.

Vaksinatsiya bo‘yicha kommunikatsiya faqat foydalarni ta’kidlash bilan cheklanmasdan, ehtimoliy xavflarni ham ilmiy asosda izohlashi lozim. 2016-yilda 67 mamlakatda o‘tkazilgan global tadqiqot vaksinalarning muhimligi, xavfsizligi va samaradorligiga bo‘lgan ishonch mamlakatlar hamda mintaqalar kesimida farqlanishini ko‘rsatgan [9]. Bu holat axborot kampaniyalarini mahalliy ehtiyojlar va aholining xavotirlariga moslashtirish zarurligini asoslaydi.

5. Ijtimoiy tarmoqlar va dezinformatsiyaning ta’siri

Raqamli texnologiyalar vaksinalar haqidagi ma’lumotlarni keng tarqatish imkonini beradi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda ilmiy asoslanmagan xabarlar va noto‘g‘ri talqinlarning tez tarqalishi vaksinatsiyaga bo‘lgan ishonchga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Bunday axborotlar qatoriga vaksinalar haqida asossiz qo‘rqituvchi xabarlar, alohida holatlarni umumlashtirish va ilmiy natijalarni kontekstdan uzib talqin qilish kiradi. 2020-yilda 149 mamlakatdagi 284 mingdan ortiq respondent ma’lumotlariga asoslangan tadqiqot vaksinalarga bo‘lgan ishonch vaqt va hududlar bo‘yicha o‘zgarib turishini ko‘rsatgan [10].

Shu sababli sog‘liqni saqlash tizimida aholiga ishonchli ma’lumot yetkazish, noto‘g‘ri axborotga tezkor munosabat bildirish va raqamli axborot muhitini monitoring qilish muhim ahamiyatga ega.

6. Tibbiyot xodimlarining roli

Tibbiyot xodimlari aholining vaksinatsiyaga munosabatini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Shifokor yoki hamshiraning asoslangan tavsiyasi emlanish haqidagi qarorga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Jumladan, 1988-yilda AQShda o‘tkazilgan tadqiqotda tibbiyot xodimining gripp vaksinasini tavsiya qilishi emlanish ehtimolining yuqoriligi bilan bog‘liqligi aniqlangan [3].

Biroq tibbiyot xodimlarining o‘zida ham vaksinatsiyaga nisbatan ikkilanish kuzatilishi mumkin. 2024-yildagi tadqiqotda sog‘liqni saqlash xodimlari va tibbiyot talabalari orasida bunday holatlar qayd etilgan [11]. Bu esa ularning ilmiy bilimlari

bilan bir qatorda, kommunikativ ko‘nikmalarini ham rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Aholi bilan muloqotda xavotirlarni tinglash, savollarga sodda va ilmiy asoslangan javob berish, foyda va xavflarni xolis tushuntirish hamda ishonchli axborot manbalarini tavsiya qilish muhimdir. Bunday yondashuv vaksinatsiyaga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash va emlash qamrovini oshirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Vaksinatsiyaga ijobiy munosabatni shakllantirish strategiyalari

Vaksinatsiyaga ikkilanishni kamaytirish va emlash qamrovini oshirish uchun aholining ehtiyojlari, mavjud xavotirlari va mahalliy sharoitlarni hisobga oluvchi kompleks yondashuv zarur.

Birinchi navbatda, aholining vaksinatsiya bo‘yicha bilimlarini oshirish lozim. Buning uchun vaksinalarning samaradorligi, xavfsizligi, ehtimoliy nojo‘ya reaksiyalari va ularning nazorat qilinish tartibi haqida sodda, tushunarli hamda ilmiy asoslangan ma’lumotlar berilishi kerak.

Ikkinchidan, sog‘liqni saqlash tizimi va aholi o‘rtasida doimiy, ochiq va ishonchli kommunikatsiyani yo‘lga qo‘yish muhim. Bunda tibbiyot xodimlari aholining xavotirlarini tinglashi, savollariga xolis javob berishi va qaror qabul qilishda asosli ma’lumotlarga tayanishiga ko‘maklashishi zarur.

Uchinchidan, tibbiyot xodimlarining kasbiy va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish talab etiladi. 2024-yilgi tizimli sharhlarda vaksinatsiyaga ikkilanishning asosiy sabablari sifatida xavfsizlik va samaradorlikka oid xavotirlar, bilim yetishmasligi hamda tashkiliy to‘siqlar qayd etilgan [12]. Shu bois tibbiyot xodimlarini tayyorlashda ilmiy bilimlar bilan bir qatorda, samarali muloqot ko‘nikmalariga ham e’tibor qaratish lozim.

To‘rtinchidan, raqamli platformalardan samarali foydalanish zarur. Rasmiy tibbiyot tashkilotlari va mutaxassislar internet hamda ijtimoiy tarmoqlar orqali ishonchli ma’lumotlarni muntazam tarqatishi, noto‘g‘ri axborotlarga esa ilmiy dalillar asosida munosabat bildirishi kerak.

Beshinchidan, vaksinatsiyaga munosabatni shakllantiruvchi mahalliy omillarni muntazam o‘rganish muhim. Bunda so‘rovnomalar, fokus-guruhlar, aholining murojaatlari va epidemiologik kuzatuv natijalaridan foydalanish mumkin. Olingan ma’lumotlar asosida hududiy ehtiyojlarga mos kommunikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish vaksinatsiyaga ishonchni mustahkamlash va emlash qamrovini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Vaksinatsiya jamoat salomatligini ta’minlashning muhim profilaktik vositasi bo‘lib, uning samaradorligi vaksinaning biologik xususiyatlari bilan bir qatorda aholining unga bo‘lgan ishonchi va emlash xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlariga ham bog‘liq.

Tahlil qilingan adabiyotlar vaksinatsiyaga munosabatga vaksina xavfsizligi va samaradorligi haqidagi tasavvurlar, tibbiyot tizimiga ishonch, ijtimoiy-madaniy omillar, axborot muhiti va tibbiy xizmatlarning qulayligi ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi. Shu bois vaksinatsiyaga ikkilanishni kamaytirishda aholining xavotirlarini tinglash, ilmiy asoslangan axborotni tushunarli yetkazish va tibbiyot xodimlarining kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

Amaliy tavsiyalar. Aholining vaksinatsiyaga munosabatini muntazam so‘rovnomalar orqali o‘rganish.

Vaksinalarning xavfsizligi va samaradorligi haqida ishonchli, tushunarli axborot materiallarini tayyorlash.

Tibbiyot xodimlarining kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Ijtimoiy tarmoqlarda ilmiy asoslangan ma’lumotlarni keng targ‘ib qilish va dezinformatsiyaga tezkor javob berish.

Vaksinatsiya xizmatlarining qulayligi va aholining ulardan foydalanish imkoniyatlarini oshirish.

Hududiy va ijtimoiy xususiyatlarni hisobga olgan holda maqsadli kommunikatsiya strategiyalarini ishlab chiqish.

Immunizatsiya qamrovi bilan bir qatorda aholining vaksinalarga bo‘lgan ishonchini ham muntazam baholash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Plotkin S. History of vaccination. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. 2014;111(34):12283–12287. doi:10.1073/pnas.1400472111.

2. Influence of Parental Knowledge and Opinions on 12-Month Diphtheria, Tetanus, and Pertussis Vaccination Rates. American Journal of Diseases of Children. 1988;142(3):283–286. doi:10.1001/archpedi.1988.02150030053018.

3. Centers for Disease Control. Adult immunization: Knowledge, attitudes, and practices—DeKalb and Fulton Counties, Georgia, 1988. MMWR Morbidity and Mortality Weekly Report. 1988;37(43):657–661.

4. Dunlop J.M. Vaccination against measles and other viral diseases. Public Health. 1985;99(3):137–140. doi:10.1016/S0033-3506(85)80102-5.

5. MacDonald N.E.; SAGE Working Group on Vaccine Hesitancy. Vaccine hesitancy: Definition, scope and determinants. Vaccine. 2015;33(34):4161–4164. doi:10.1016/j.vaccine.2015.04.036.

6. Larson H.J., Jarrett C., Eckersberger E., Smith D.M.D., Paterson P. Understanding vaccine hesitancy around vaccines and vaccination from a global perspective: A systematic review of published literature, 2007–2012. Vaccine. 2014;32(19):2150–2159. doi:10.1016/j.vaccine.2014.01.081.

7. Larson H.J., Cooper L.Z., Eskola J., Katz S.L., Ratzan S. Addressing the vaccine confidence gap. The Lancet. 2011;378(9790):526–535. doi:10.1016/S0140-6736(11)60678-8.

8. Poore P. Vaccination strategies in developing countries. Vaccine. 1988;6(5):393–398. doi:10.1016/0264-410X(88)90136-3.

9. Larson H.J., de Figueiredo A., Xiahong Z., et al. The State of Vaccine Confidence 2016: Global Insights Through a 67-Country Survey. EBioMedicine. 2016;12:295–301. doi:10.1016/j.ebiom.2016.08.042.

10. de Figueiredo A., Simas C., Karafillakis E., Paterson P., Larson H.J. Mapping global trends in vaccine confidence and investigating barriers to vaccine uptake: a large-scale retrospective temporal modelling study. The Lancet. 2020;396(10255):898–908. doi:10.1016/S0140-6736(20)31558-0.

11. Gomez S., Godoy P. Vaccine hesitancy in healthcare professionals and health sciences students of the last courses. Vacunas (English Edition). 2024;25(1):54–63. doi:10.1016/j.vacun.2023.08.008.

12. Understanding vaccination hesitation among health professionals: a systematic review of qualitative studies. Public Health. 2024;226:17–26. doi:10.1016/j.puhe.2023.10.029.

13. World Health Organization. Immunization 2024: Uzbekistan country profile. Geneva: WHO; 2024.

14. Brewer N.T., Chapman G.B., Rothman A.J., Leask J., Kempe A. Increasing Vaccination: Putting Psychological Science Into Action. Psychological Science in the Public Interest. 2017;18(3):149–207. doi:10.1177/1529100618760521.

15. Luthy K.E., Beckstrand R.L., Peterson N.E. Parental hesitation as a factor in delayed childhood immunization. Journal of Pediatric Health Care. 2009;23(6):388–393. doi:10.1016/j.pedhc.2008.09.006.

16. Dubé E., Laberge C., Guay M., Bramadat P., Roy R., Bettinger J. Vaccine hesitancy: An overview. Human Vaccines & Immunotherapeutics. 2013;9(8):1763–1773. doi:10.4161/hv.24657.

17. Bodenheimer H.C. Jr., Fulton J.P., Kramer P.D. Acceptance of hepatitis B vaccine among hospital workers. American Journal of Public Health. 1986;76(3):252–255. doi:10.2105/AJPH.76.3.252.

18. Fine P.E., Clarkson J.A. Individual versus public priorities in the determination of optimal vaccination policies. American Journal of Epidemiology. 1986;124(6):1012–1020. doi:10.1093/oxfordjournals.aje.a114471.

19. Gümüştakım R.S., et al. Attitude of healthcare professionals in Türkiye towards the COVID-19 vaccine. Eastern Mediterranean Health Journal. 2024;30(8).

20. Motta M., et al. COVID-19 Spillover Effects onto General Vaccine Attitudes. Public Opinion Quarterly. 2024;88(1):97–122. doi:10.1093/poq/nfad059.

21. Silver D., Kim Y., Piltch-Loeb R., Abramson D., et al. One year later: What role did trust in public officials and the medical profession play in decisions to get a booster and to overcome vaccine hesitancy? Preventive Medicine Reports. 2024;38:102626. doi:10.1016/j.pmedr.2024.102626.

22. Tsui N., Edwards S.A., Simms A.J., King K.D., Mecredy G., the Métis Nation of Ontario. COVID-19 vaccination intention and vaccine hesitancy among citizens of the Métis Nation of Ontario. Canadian Journal of Public Health. 2024;115:209–219.

23. Totzkay D., Fraustino J.D., Smith B.T., et al. Predicting COVID-19 Vaccination Intentions to Inform Evidence-Based Messaging for Building Vaccine Confidence Among Rural Americans. American Journal of Health Promotion. 2024;38(7):1004–1013.

24. Wilpstra C.D., Morrell S., Mirza N.A., Ralph J.L. Consequences of COVID-19 vaccine hesitancy among healthcare providers during the first 10 months of vaccine availability: Scoping review. Canadian Journal of Nursing Research. 2024;56(3):204–224. doi:10.1177/08445621241251711.